

KONYA İL MERKEZİNDE AKRABALIK İLİŞKİLERİ

Dr. İshak ÖZKAN**, **Dr. Nazmiye KAYA****, **Dr. Said BODUR*****,
Dr. Rahim KUCUR**

ÖZET

Çalışma, S.Ü. Aile Araştırma ve Uygulama Merkezince, 1996 yılında, Konya il merkezindeki aile-akrabalık ilişkileri, akrabalarla görüşme sıklığı, yardımlaşma ve sorunları paylaşma durumunu belirlemek amacıyla yapıldı. Veriler, evli 539 kişiye 27 soruluk bir anket uygulanarak elde edilerek Minitab ve Sx programlarında değerlendirildi. Görüşme sıklığı, yardımlaşma ve sorunlarını paylaşma gibi konulardaki akraba ilişkilerinde kadınlar ve erkekler arasında önemli farklılıklar saptandı.

SUMMARY

This study was performed to determine relationships among relatives in Konya, by the Family Research Center of Selçuk University, in 1996. A questionnaire of twenty-seven questions applied to 539 married subjects. The significant differences were found between male and female in frequency of contact, cooperation and support on overcoming problems in the family.

GİRİŞ

Evlenme davranışı ile başlayan hısımlık, çocukların olması ile kan akrabalığına dönüşür. Çocuklar sebebiyle taraflar arasında kan bağı, başka bir deyişle genetik bağ oluşur. Evlenme davranışı görünüşte psikososyal bir davranıştır. Ancak insanlar evlenirken pek çok genetik belirleyicide % 50 ile 73 arasında benzerlik gösteren kişileri eş olarak seçmektedirler. Akrabalık ilişkilerinde evlenme ile başlayan ve çocuklarda devam eden insanlık zinciri kendini gösterir (1,2,3).

Evlenme davranışı ve akrabalık ilişkileri aynı zamanda kültürel davranışlardır. Kültürden kültüre pek çok farklılıklar gösterir. Çoğu zaman yaş, kız veya erkek kardeş

sıralaması, önceden karar verme, tanışarak veya ebeveynleri tarafından evlendirilme gibi konularda kültürler arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır (4,5,6).

Toplumun aile yapısı, akrabalık ilişkileri davranışını belirler. Ailenin ataerkil, anaerkil, kolektif, babanın denetiminde, demokrat, geniş veya çekirdek olması akrabalık ilişkilerini kültürel boyutta etkileyen en önemli etkenlerdir.

Toplumumuzun aile yapısı ve akrabalık ilişkileri hakkında birbirinden farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Yaklaşık son elli yıldır aile yapısında görülen değişmeye paralel olarak akrabalık ilişkilerinin de değiştiği gözlenmektedir. Toplumumuzdaki akrabalık ilişkileri konusunda çok sınırlı sayıda araştırma bulunmakta, bunların da çoğu hukuk ve antropoloji konularını içermektedir.

Bu çalışma, aile ve toplum desteğinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri düşünülerek, toplumumuzdaki akrabalık ilişkileri, görüşme sıklığı, yardımlaşma ve sorunları paylaşma gibi durumları belirlemek amacıyla yapıldı.

GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışma Selçuk Üniversitesi Aile Araştırma ve Uygulama Merkezince 1996 yılında, toplumdaki akrabalık ilişkilerini tespit etmek amacıyla planlandı. Bunun için Konya il merkezini temsil yetenekli, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel farklılıklar gösteren bölgeleri dikkate alan büyük bir örnekleme, 20-50 yaşlar arasında, evli bireylerle görüşülmesi planlandı. Bilgiler, önceden hazırlanan 27 soruluk standart bir anketin uygulanmasıyla elde edildi. Görüşmecisi olarak, saha araştırmaları ve uygulaması ile ilgili eğitim almış sağlıkla ilgili bir yüksek okulun 20 öğrencisi veri topladı. Bayanlarla bayan, erkeklerle erkek anketörler görüştü.

Araştırmanın, yalnız Konya il merkezini temsil etmesi, yalnız evli kişilerle görüşülmesi ve alınan cevapların doğruluğunu kabul etme zorunluluğu gibi sınırlılıkları vardır.

Anketlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamında, Minitab ve Sx programlarında değerlendirildi. Değişkenler arası ilişkiler X^2 analizi ile sınıandı.

BULGULAR

Konya il merkezinde akrabalık ilişkilerini değerlendirmek için görüşülen, 293'ü kadın (% 54.4), 246'sı erkek (% 45.6) toplam 539 kişiye uygulanan anketlerden elde edilen veriler çapraz tablolarla değerlendirildi.

Görüşülenlerin % 81.1'inin Konya il merkezinde oturma süresi on yıldan fazla olup, erkeklerin kadınlardan daha uzun süredir il merkezinde oturduğu görüldü ($p<0.05$).

Anne-baba ile görüşmeme oranı cinsiyete göre benzer iken ($p>0.05$), erkeklerin her gün görüşme oranı kadınlardan daha yüksekti ($p<0.001$). Kardeşlerle görüşmeme oranı erkeklerde daha fazla ($p<0.01$) olup, görüşenler arasında erkeklerin günlük, yani daha sık görüştüğü ($p<0.001$), bayanların ise ayda -yılıda ($p<0.05$) görüşebildiği fark edildi (Tablo 1).

Tablo 1. Anne-baba ve kardeşlerle görüşme sıklığı

		Görüşme Sıklığı										Toplam	
		Görüşmüyor		Her Gün		Her Hafta		Her Ay		Yılda bir-iki (Bayramlarda)			
		S	%	S	%	S	%	S	%	S	%		
Anne-baba	K	36	12.3	40	13.7	97	33.1	52	17.7	68	23.2	293	54.4
	E	19	7.7	*127	51.6	38	15.5	35	14.2	27	9.2	246	45.6
TOPLAM		55	10.2	167	31.0	135	25.0	87	16.0	95	17.6	539	100.0
Kardeşler	K	9	3.1	24	8.2	109	37.2	****74	25.3	77	26.3	293	54.4
	E	***15	6.1	**85	34.6	79	32.1	28	11.4	39	15.9	246	45.6
TOPLAM		24	4.4	109	20.2	189	34.9	102	18.9	116	21.5	539	100.0

Yüzdeler kadın ve erkek için ayrı ayrı alındı.

* $X^2 = 94.0$ sd= 4 $P<0.001$

** $X^2 = 70.130$ sd= 4 $P<0.001$

*** $X^2 = 13.19$ sd=3 $p<0.01$

**** $X^2 = 6.48$ sd=2 $p<0.05$

Çalışmada anne-baba ve kardeş dışındaki akrabalarla görüşmede, erkeklerin kayın biraderle daha az ($X^2 = 56.15$, $sd = 7$, $p < 0.001$), kadınların ise kayın anne-baba ($X^2 = 35.76$, $sd = 6$, $p < 0.001$) ve hala-teyze ile daha fazla ($X^2 = 20.57$, $sd = 5$, $p < 0.01$) görüştüğü belirlendi.

Akrabalar arası toplu görüşme yönünden kadın ve erkek arasında fark yoktu ($p > 0.05$). Bununla beraber erkeklerin bayramlarda daha düşük oranda toplu görüşmede bulunduğu

saptandı (p<0.001) (Tablo 2).

Tablo 2. Toplumda akrabalar arası toplu görüşme sıklığı

CİNSİYET	AKRABALAR ARASI TOPLU GÖRÜŞME										TOPLAM	
	Olmuyor		Haftada Bir		Ayda Bir		Bayramlarda		Düğün ve Cenazelerde			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	54	18.4	35	11.9	66	27.5	124	42.3	14	4.8	293	56.4
Erkek	53	21.5	45	18.3	58	23.6	*65	26.4	25	10.2	246	45.6
TOPLAM	107	19.9	80	14.8	124	23.0	189	35.1	39	7.2	539	100.0

Yüzdeler kadın ve erkek için ayrı ayrı alındı.

* $X^2=19.345$ sd=4 P<0.001

Görüşüne başvuru alanların yarıya yakını anne-babasına yardımda bulunmaktadır. Ancak cinsiyete göre değerlendirildiğinde anne-babaya maddi yardımda bulunma oranı erkeklerde % 64.6, kadınlarda ise % 22.5'di (p<0.001). Anne-babasının tüm masraflarını karşılayan kadınların oranı yalnızca % 1.4'dü (p<0.001) (Tablo 3).

Tablo 3. Anne-babaya maddi yardımda bulunma durumu

CİNSİYET	ANNE-BABAYA MADDİ YARDIM								TOPLAM	
	Yardım yapmayan		Tüm Masraflar		Her Ay		Gerekince			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	227	77.5	**4	1.4	4	1.4	58	19.8	293	54.4
Erkek	*87	35.4	70	28.5	10	4.1	79	32.1	246	45.6
TOPLAM	314	58.3	74	13.7	14	2.6	135	25.0	539	100.0

Yüzdeler kadın ve erkek için ayrı ayrı alındı.

* $X^2=123.9$ sd=3 P<0.001

** $X^2=31.62$ sd=2 p<0.001

Kardeşler arasında maddi yardımlaşma, erkeklerde daha fazla olmak üzere % 6.7 oranında her ay ($X^2=61.2$, sd=2, P<0.001), % 29.1 oranında ise bazen ($X^2=28.72$, sd=1, p<0.001) gerçekleşmekteydi. Yardım alma oranları daha da düşük (her ay % 2.6, bazen % 22.4) olup, yardım alanların çoğu erkeklerdi (p<0.05)

Kadınların % 44'ü, erkeklerin ise % 35.8'i anne-baba-kardeş dışındaki akrabalara da yardım etmekteydi. Bu akrabalar arasında dede-nine, kayın baba-anne, amca-dayı-teyze-hala, bacanak-damat, kayın birader, amca-dayı-teyze-hala çocukları ve diğerleri bulunmaktaydı. Erkeklerin kayın anne-baba ($X^2=52.94$, sd=7, P<0.001) ve kayın kardeşe daha az ($X^2=12.97$,

sd=6, p<0.05) yardım ettiği tespit edildi.

Borç para almada hem kadınlar hem de erkekler öncelikle anne-baba ve kardeşi tercih etmekteydi. Ancak erkeklerin amca-dayı ve çocuklarını tercih etme oranları kadınlardan daha yüksekti (p<0.01) (Tablo 4).

Tablo 4. Borç para alırken ilk tercih edilen yakınlar

Cinsiyet	BORÇ PARA ALINAN YAKIN																TOPLAM	
	Anne Baba		Amca Dayı		Kayın Baba Anne		Kardeş		Bacanak Damat		Kayın Birader		Amca-Dayı Hala-Teyze Çocukları		Diğer		S	%
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%		
Kadın	94	32.1	4	1.4	15	5.1	79	26.9	8	2.1	29	9.9	8	2.1	56	18.4	293	54.4
Erkek	56	22.8	** 1 4	5.7	11	0.4	64	26.0	12	4.9	14	5.7	* 14	5.7	61	24.8	246	45.6
TOPLAM	150	27.8	18	3.3	26	4.8	143	26.5	20	3.7	43	8.0	22	4.1	117	21.7	539	100.0

Yüzdeler kadın ve erkek için ayrı ayrı alındı.

* $X^2=21.32$ sd= 7 P<0.01

** $X^2=18.38$ sd=6 p<0.01

Kadınların % 46.4'ü, erkeklerin % 30.5'i paralarının kendilerine yetmediğini ve borç verecek durumda olmadıklarını belirtti. Borç para verebilenler ise en yüksek oranda (% 17.1-27.3) kardeşlerine vermekteydi. Buna karşılık bacanak-damat-enişte (p<0.001), amca-dayı-hala-teyze (p<0.001) ve dede-nine (p<0.05) tercihinde erkeklerle kadınlar arasında fark gözlemlendi (Tablo 5).

Tablo 5. Borç para verirken ilk tercih edilen yakın

Cinsiyet	Borç Para Verilen Yakın																Toplam	
	Parası Kendine Yetmiyor		Dede-Nine		Anne-Baba		Kardeş		Kayın Anne-Baba		Amca-Dayı Hala-Teyze		Bacanak-Damat-Enişte		Diğer		S	%
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%		
Kadın	135	46.4	9	3.1	11	3.8	80	27.3	10	3.4	19	6.5	13	4.4	16	5.5	293	54.4
Erkek	75	30.5	*** 14	5.7	2	0.8	42	17.1	11	4.5	** 47	19.1	* 39	15.8	16	6.5	246	45.6
Toplam	210	39.0	23	4.3	13	2.4	122	22.6	21	3.9	66	12.2	52	9.6	29	5.4	539	100.0

Yüzdeler kadın ve erkek için ayrı ayrı alındı.

* $X^2= 57.56$ sd= 7 P< 0.001

** $X^2=38.14$ sd=6 p<0.001

*** $X^2=12.85$ sd=5 p<0.05

Çalışmada, herhangi bir konuyu akrabaya danışma oranı oldukça yüksek (% 87.8) bulundu. İnsanlar en çok anne-baba (%45.8) ve kardeşine (% 24.1) danışıyorlar. Bununla

beraber erkekler, kadınlara göre kardeş ve kayın kardeşe daha az ($p<0.001$), kadınlar ise kayın anne-babaya erkeklerden daha çok danışmaktadır ($p<0.01$) (Tablo 6). Öte yandan kadınların önemli sorunlarını akrabadan saklama oranı daha yüksek bulundu ($p<0.001$). Kendisine çoklukla sorun söylenmeyen kişiler anne-baba (% 18.2) ve kayın anne-baba (% 12.4) idi. Erkekler amca-dayı-hala-teyze çocukları ve bacanak-damat-enişteden, kadınlar ise kayın kardeşten sorununu daha fazla saklamaktaydı ($p<0.05$) (Tablo 6).

Tablo 6. Sorununu danışmada tercih edilen yakınlar

Cinsiyet	Sorununu Danıştığı Akraba																TOPLAM	
	Akrabalarla Sorununu Paylaşmıyor		Anne-Baba		Amca-Dayı-Hala-Teyze		Kayın Anne-Baba		Kardeş		Bacanak - Damat-Enişte		Kayın Kardeş		Diğer akraba			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	36	12.3	113	38.6	5	1.7	***26	8.9	80	27.3	0	0.0	18	6.1	15	5.1	293	54.4
Erkek	30	12.2	134	54.5	10	4.1	8	3.3	**40	16.3	6	2.4	*2	0.8	16	6.5	246	45.6
TOPLAM	66	12.2	247	45.8	15	2.8	34	6.3	120	24.1	6	1.1	20	3.7	31	5.8	539	100.0

Yüzdeler kadın ve erkek için ayrı ayrı alındı.

* $X^2=41.91$ sd=7 $P<0.001$

** $X^2=31.15$ sd=6 $p<0.001$

*** $X^2=19.37$ sd=5 $p<0.01$

Görüşülen kişilerle akrabaları arasında dargın, kırgın veya küs olma oranı çok düşüktü (% 16.9). Düşük orandaki dargınlıkların kime karşı olduğu hususunda ise kadın ve erkek arasında fark yoktu ($p>0.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Akrabalık ilişkileri konusunda yapılan çalışmaların çoğu genetik çalışmalardır (1,2,3,4). Psikososyal nitelikte çalışmaların hemen tamamı aile tutumu, çocuk ve gençlerle olan ilişkiler üzerindedir. Bunlar çocuk ve gencin gelişmesinde aile desteğini vurgular niteliktedir.

Aile ve toplum desteği insanın temel ihtiyaçlarındandır. Ruh sağlığının gelişmesi ve sürekliliği, aile ve akrabalık ilişkilerinden büyük ölçüde etkilenir.

Çalışma populasyonunda anne-baba ve kardeşlerle görüşme oranı % 90'ın üzerindedir .

Bu oranın erkeklerde daha da yüksek olması, birlikte oturma ya da birlikte çalışmadan kaynaklanıyor olabilir. Kadınların da kayın anne-baba ile daha sık görüşüyor olmaları birlikte oturmaya bağlanabilir. Akrabalar arası toplu görüşmelerin en yüksek oranda bayramlarda olması geleneksel bir özelliktir (Tablo 1,2).

Görüşülen erkek ve kadınların yarıya yakını anne-babaya maddi yardımda bulunmaktadır. Erkekler daha fazla anne-baba ile karşılıklı yardımlaşırken, kadınların anne-baba-kardeş dışındaki akrabaya daha yüksek oranda yardım yapmaktadır (Tablo 3-5). Bu, aile içi ve akrabalar arası yardımlaşmanın yaygınlığını gösterir. Ancak, önceki verilere göre yardımlaşma oranının giderek düştüğü görülmektedir (7).

Kadın ve erkeklerin % 90'a yakını çeşitli konuları anne-baba ve kardeşleri ile paylaşmaktadır (Tablo 6). Önemli sorunların saklandığı kişiler de anne-baba, ve kayın anne-baba olmaktadır. Bunun sebebi büyükleri üzmemeye düşüncesi olabilir.

Akrabalar arasında dargınlığın çok az olması, akraba ilişkilerinde yakınlık ve birlikteliğin göstergesidir.

Sonuç olarak, akrabalar arasında görüşme ve yardımlaşma oranlarını yüksek, dargınlık-kırgınlık oranlarının düşük olmasına bakılarak, toplumumuzdaki hızlı değişimlere rağmen, akrabalık ilişkilerinin geleneklere uygun olarak devam ettiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. Hepper PG (1986) Kin Recognition: Functions and Mechanism. Biol Rev 61:63-93.
2. Rushton JP (1988) Genetic Similarity, Mate Choice, and Fecundity in Humans. Ethology and Sociobiology 9:329-333.
3. Wells PA (1987) Kin Recognition in Humans. Kin Recognition in Animals. DJC Fltcher, DC Michener (Ed), London, John Wiley and Sons ltd, 395-415.
4. Buss DM, Abbott M, Angleitner A et al (1990) International Preferences in Selecting Mates. J Cross-Cultural Psy 21(1):5-47.

5. Richmond LD, Craig SS and Ruzicka MF(1991) Self-Monforing and Morital Adjusment. J Research in Personality 25:177-188.
6. Rushton JP(1989) Japanese Inbreeding Depression Scores: Predictors of Cognitive Differences Between Blacks and Whites. Intelligence 13:43-51.
7. İlbars Z (1975). Aile ve Akrabalık İlişkileri ve Değişmeler Üzerine Bir Araştırma. Antropoloji Dergisi 7: 201-206.